

DEFINIŠI SMRT

(Don Delilo: *Nula K*, preveo sa engleskog Zoran Paunović, Geopoetika, Beograd, 2016)

U svojoj sedamdeset i devetoj godini, Filip Rot (Philip Milton Roth, rođen 19. 3. 1933, taj čovek) doneo je određene odluke o kojima bih dodao neku. Zloupotrebiću parafrazu; Rot je rekao da se njegov spisateljski posao na ovom svetu završio. U svojoj sedamdeset i četvrtoj godini odlučio je da pročita knjige četvorice pisaca čije delo je najviše vrednovao – Dostojevskog, Konrada, Turgenjeva i Hemingveja. Kako je dovršio započeto, vratio se vlastitim knjigama, a njih nema malo, i to čitajući prvo roman *Nemesis*, zapravo poslednji koji je napisao. Želeo sam da vidim nije li sve bilo gubljenje vremena, poverio se Rot, i gle, dobro je bilo (ovo nije rekao Rot, ja sam bezobrazno dobacio). Što reče Džo Luis, mudrac nepoznat katalozima svetskih biblioteka, dao sam sve od sebe. I tada sam odlučio, opet Rot, ne Luis, da je vreme za povlačenje. Ne želim da pišem prozu, ne želim da je čitam, ne želim čak ni da govorim o njoj. Posvetio sam život romanu, na račun svega ostalog. Dosta je. Tako je govorio Rot, Filip, u svojoj sedamdeset i devetoj godini. Svog se obećanja do sada pridržavao.

Ima, međutim, i nekih malo drugačijih vršnjaka Filipa Rota. Na primer, Don Delilo (Donald Richard Delillo, rođen 20. 11. 1936 – Donald, kakvo ime...). Sećam se kako sam nakon čitanja njegovog romana *Tačka Omega* (2010) pomislio: eto, ovo bi bio sjajan kraj jedne karijere. Otići uz opasan vatromet. Neki američki kritičari su tada mislili nešto drugo, ali to neću uvažiti u svom, malopre dokazanom bezobrazluku. A onda me je časna starina Don Delilo demantovao; prvo se u globalnim knjižarama pojavila njegova prva (!) knjiga priča *Anđeo Esmeralda* (2011), doduše pisanih u rasponu od nekoliko decenija, objavljivanih na različitim mestima, a evo, u svojoj osamdesetoj godini, Filipu Rotu uprkos, objavljen je i novi roman *Dona Delila, Nula K* (2016). Ovog puta nisam pomislio na budućnost. A bilo je prilike.

Da vidimo, rekao bi genijalni Kvajn, *čega ima*, mada svaka parafraza proze Dona Delila deluje kao opako siromašenje teksta. Ili, ovo iznosim dogmatski, srećno ograničen predviđenim obimom kritike u *Poljima*, parafraza proze Dona Delila nije moguća. Prosto, to što parafraziramo nikada nije to. Odnosno, nikada nije ni izbliza to. Parafrazirati Dona Delila znači unapred izgubiti, ekspresno i početnički.

Jedan od dvojice centralnih likova aktuelnog Delilovog romana, Ros Lokhart, milioner u poznim šezdesetim godinama, svoj novac, stečen analizama uticaja prirodnih katastrofa na profit, ulaže u projekat kriptičnog naziva *Konvergencija*. Čitava stvar je zasnovana na krioničkoj suspenziji, zamrzavanju mrtvih u uslovima apsolutnog očuvanja njihovih tela, uz nadu da će im dolazeće tehnologije obezbediti buđenje i nastavak prekinutih života. Svoj paranaučni, parareligijski, futuristički i utopijski koncept, Lokhart realizuje u pustoši

između Biškeka (Kirgistan) i Almatija (Kazahstan), na pouzdanoj udaljenosti od gotovo svega. Narator, Džefri Lokhart, zapravo je svedok očevoeg eksperimenta. U momentu kada stiže na lokaciju *Konvergenije*, mlađi Lokhart se suočava s umiranjem svoje maćehe Artis Martino, koja vreme provodi u iščekivanju smrti, te poslednjim pripremama za krioničku suspenziju. Ros Lokhart obaveštava sina o odluci da ubrza vlastitu smrt, „poći ću s njom“, kaže, iako je pred njim još verovatnih dvadesetak godina života. Kako bi ostvario svoj naum, Lokhart mora da ode na specijalno odeljenje, „nula K“, mesto za one koji su se opredelili da ranije, svojom voljom, utonu u stanje smrzanja do novog života, ili njegovog produženja. Artis će, ipak, *otići* sama, pošto Ros odustaje, a Džefri se vraća svakodnevnom životu, uglavnom njegovoj uzaludnosti.

U drugom delu romana, čija se radnja odigrava dve godine kasnije, Džefri pokušava da izgradi emocionalni odnos s Emom Breslou, što je jedna od mnogih stvari koje mu nikako ne polaze za rukom. Ema ima usvojenog sina, čudnovatog Ukrajinca Staka, koji će u jednom času svojevolejno nestati. Dok veza s Emom polagano prestaje da funkcioniše, Ros i Džefri se vraćaju u *Konvergeniju*. Ovog puta će Ros zaista *otići*, a Džefri se, na jednom od mnogobrojnih ekrana koji čine esencijalno biće očeve platforme, suočava s prizorom Stakove pogibije u ukrajinskom ratu. Toliko od parafraze.

„Voleo sam da čitam knjige koje su me bezmalo ubijale“, ispovediće se na jednom mestu romana Džefri Lokhart. A ja bih morao da priznam sledeće: gotovo nikad ne čitam istu knjigu dva puta zaredom. Prosto je – organizacija mog vremena nije naklonjena takvoj raboti. Poslednji put kada sam učinio navedeno, objekat moje čitalačke pažnje bio je roman *Tačka Omega* autora Dona Delila, upravo tako. Prvo čitanje *Nula K* dovelo me je do uverenja da nešto nije u redu. Ili je Delilo podbacio, ili sam čitao bez potrebnog fokusa, ili je prevod problematičan, ili je ovo, ili je ono. Pa sam krenuo nanovo, koristeći i original. I gle, savršeno je bilo.

Delilove knjige prevazilaze jezik, zbog toga odgovaraju gorenavedenom opisu Džefrija Lokharta. To su ubistvene knjige. Ono što se kod Delila *dešava*, smešteno je u ravni neizgovorenog i neizrecivog, ali pre neizgovorenog. Moja nevolja zaista nije bio poslovično dobar prevod Zorana Paunovića, već zastrašujuća radijantnost neizgovorenog ugrađena u maltene svaku rečenicu koju Delilo zapisuje. Ograđujem se; ne govorim o neshvatljivom, nepojmljivom, čak ne ni o zaprepašujućoj kontekstualnosti s kojom Delilo računa kao pripadnik hiperintelektualne elite jedne od najnaprednijih civilizacija u istoriji ljudske vrste, *never mind the Donald*. Delilo je autor koji razume kako određene stvari ne mogu da budu izgovorene, a da im ne bude ukinut smisao, te stvari znače isključivo u sebi prirođenoj tišini, eventualno nagoveštavaju. Tako se dešava da je izgovoreno *jedno*, zapravo neizgovoreno *mnoštvo*. Postupak filozofski, koliko i poetički.

Pri tom, ovo je knjiga o smrti, napisana od strane čoveka kom se smrt neprijatno približila, što ne mora da nas dovode do patetične pomisli o ma kakvoj rekapitulaciji, osim rekapitulacije svih sjajnih strana Delilovog narativnog postupka. Da li i smrt *znači*, to bi bilo pitanje. Usled takve namere, izvesne rečenice u romanu *Nula K* zvuče kao biblijski ukorenjene. Tako Monah govori o ideji čekaonice: „Svi koji su ovde, ovde će i umreti.“ Reč umreti upotrebljena u *Konvergeniji* jedino za Monaha podrazumeva kompletno i neopozivo uminuće ljudskog tela. Monah je trojanski saboter, on pita Džefrija: „Zar vi ne želite da

umrete? U čemu je smisao života ako ne umremo na kraju?“ Vavilonski aspekt Lokhartovog projekta Monahu je, kao promoteru kraja sveta, neiskazivo stran, jer bi realizacija utopijskih načela *Konvergenције* u perspektivi morala da dovede do pojave novog duha, nove religije, ako igramo do kraja otvorenih karata. Ako čovek ne može da umre, šta onda može?

Iako je platformu naselio fanaticima tehno-kratske vere, Ros Lokhart nije uspeo da sto procentno kristalizuje dogmu koju promovise. U kratkom, središnjem poglavlju naslovljenom „Artis Martino“, mi čitamo zebnju, sumnju u ono što dolazi, ako bilo šta dolazi. Iako ista junakinja, Rosova druga žena, a Džefrijeva maćeha Artis, nakon ukalkulisanog *buđenja* očekuje novu i sveobuhvatniju percepciju, nada nije eliminisala nepoverenje. „Ovde su sva vrata pogrešna“, saopštiće Džefriju Lokhartu neimenovani kafkijanski glas u uvodnim sekvencama romana. A šta ako je stvarno tako?

Nema stabilnosti; nema je čak ni izvan *Konvergencije*, stabilnost prisutna u njoj svakako je stabilnost nepatvorene vere. Džefri Lokhart provodi životno vreme pokušavajući da definiše, da imenuje konkretno i apstraktno: *definiši*, tako glasi komanda kojoj se povinuje. Definiši sve. Redefiniši. Imenovanje je nužno. Džefri Lokhart neprestano vlada tehnikama preimenovanja, demijurški. Njemu je neophodno da se zasnuje u ma kakvom polju identiteta. Njegov privatni identitet inicijalno je narušio njegov biološki otac onog dana kada napušta svoju prvu ženu, Džefrijevu majku Madlen, čijeg imena decenijama kasnije sam ne može da se seti. Drugi nivo identitetske povrede nastaje usled saznanja da je Ros Lokhart preimenovao sebe, redefinisao se sa ciljem samoostvarenja, a da je njegovo istinsko ime Nikolas Satersvajt, što, u jednu ruku, Džefrija primorava na preuzimanje *satersvajtskog* obrasca, za koji nije siguran šta je. I mada je ocu najbliži u trenucima kada se ovaj nalazi u graničnim situacijama (*odlazak* Artis, priprema za Rosov odlazak), Džefri ne prekida s imenovanjem porodičnih relacija i njihovih rukavaca, ne bi li imao gde da se zadrži.

Džefrijeva identitetska potraga skoro da odgovara ontologiji odeljenja „nula K“, „složenom skupu ideja i težnji i teško stečenih realnosti“. U apriornoj, nasleđenoj realnosti, takođe nema konkretne utehe. Tamo se, tvrde braća Stenmark, kako ih imenuje Džefri Lokhart, „polo sveta bavi renoviranjem kuhinja, dok druga polovina umire od gladi“. Stenmarkovski arhitektonsko-artistički odgovor stoga je dat u formi subverzivne instalacije, ispreseccane pomenutim monitorima na kojima se emituje sve ono što ne ubija samo pojedince, već čovečanstvo po sebi. Za etiku *Konvergencije*, prizori fundamentalističkog ludila, poživotnjenja, slike epohalnih prirodnih katastrofa, nisu tek preteće poruke, već i poslanice zamrznutima – vest o kraju koji dolazi, vest o tome da se valja nadati, s razlogom. *Konvergenција* ne brine o onima koji ostaju, za nju je ubijanje Staka isprazna formalna struktura, ogoljena u pukoj nerazložnosti. „Svako bi voleo da bude vlasnik kraja sveta“, tom rečenicom Ros Lokhart otvara roman, kao da tek u tom slučaju kraj sveta neće biti obavezujući za svakog.

Delilova proza, posebno je uočljivo u dva najnovija romana, poseduje radikalni epifanijski karakter. U *Nula K* junaci često i prepoznaju epifanijske bleskove. „Spavala sam u fotelji jedan sat“, poverava se Artis Džefriju, „a kad sam ustala, pogledala sam unaokolo i sve je izgledalo drugačije. Bila sam zaprepašćena. Šta sam videla? Videla sam sve što je oduvek bilo tu. Krevet, prozore, zidove, pod. Ali taj sjaj, to zračenje. Prekrivač i jastučnice, silina boja, dubina boja, to nešto iznutra. Nikad do tada, nikada.“ Ili u dirljivoj Artisinoj viziji kapi vode koja „klizi niz unutrašnju stranu paravana“. Ili dok Džefri opisuje vlastitu sklonost ka

udvostručavanju tame zatvaranjem očiju u mračnoj sobi. Ili kad Artis pozove Džefrija, onog koji je po biološkoj logici najdalje od smrti, tako bi trebalo da bude: „Pođi s nama“, ne znajući da ipak ide sama, a nadajući se učvršćenju vere u zajednici kojoj ne pripadaju isključivo istomišljenici skupljeni sa svih strana sveta, već bi atomsko jezgro u odlascima mogla da postane i porodica. Jer tako buđenje neće doneti užasnu samoću.

Epifanijom, zasnovanom kao čista poezija, *Nula K* se i završava. Džefri Lokhart se iz njujorškog gradskog autobusa suočava s prizorom sunca na zalasku, „prirodnim fenomenom, tu na Menhetnu, jednom ili dva puta godišnje, kad se sunčevi zraci poravnaju sa lokalnom mrežom ulica“. Jedan od putnika, autistični dečak, ispušta povike „koji su bili neprestani i u isti mah razdragani, bili su to prajezički roktaji“. „Nisam znao kako se zove taj događaj“, konstatuje Džefri Lokhart, onaj koji imenuje stvari i poentira: „Nije mi bilo potrebno nebesko svetlo. Imao sam dečakove usklrike divljenja.“

Možda je *Nula K* upravo to, knjiga divljenja pred neiskorenjivošću postojanja, njegove lepote pre svega. Postjezički šapat o poslednjim zaključcima do kojih ovako ustrojeni čovek može da dođe. Kako o onome u čemu je, toliko i o onome što mu je za leđima, svetu i njemu. Možda je prolaznost ono što većina smatra nesrećom vrste, ali ne bi trebalo prenebregnuti neporecivu radost. Tako je Delilova knjiga lekcija iz čitalačke radosti. Teško da smo zaslužili više od toga.